

Тема диссертации: Қазақстанның урбандалу үдерісін мемлекеттік басқару

Научное обоснование: Қазіргі әлемде урбандалу үдерістері ең іргелі және жанып тұрған процестердің бірі болып табылады. Урбандалу қалалардың рөлін күшейту және қала тұрғындарының үлес салмағын арттыру үдерісі ретінде, қоғамның әлеуметтік кеңістікті дамытудың қазіргі заманғы басым нысаны ретінде, өмір сүрудің және мінез-құлықтың ескі өмір сүру стандарттарына сәйкес келмейтін жаңа ережелерін қалыптастырады. Урбандалу – адамзат дамуының қазіргі үдерісіндегі ең қуатты факторлардың бірі. Ол миллиондаған адамдарды, әсіресе бұрын әлемнің дамушы елдерінің ауылдық жерлерінде өмір сүрген адамдарды өз орбитасына тарта отырып, заманауи даму үдерісінің жетекші үрдісін білдіреді.

Халықтың урбандалу деңгейі елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Урбандалу – бұл қала халқының үлес салмағының ұлғаюы және сонымен қатар ауыл тұрғындарының үлесінің азаюы үдерісі. Осының аясында ауылмен салыстырғанда қалалардың экономикалық, саяси, мәдени және әлеуметтік маңызының артуы байқалады. Дүние жүзінің көптеген елдерінде индустрияландыру және постиндустриализация кезеңдерінен өтетін экономикалық дамудың табиғи салдары мен стимулы болып табылатын урбандалудың тұрақты үрдісі байқалады. Ұлттық даму ауқымында урбандалудың маңыздылығын түсінудің маңызды факторы оның экономикалық өсуге оң әсері болып табылады.

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, индустрияландыру, өндірісті шоғырландыру және оны технологиялық жаңғырту аясында экономикалық өсу урбандалу үдерісінің жеделдеуіне әкеледі. Бұл тенденциялардың объективті негізі бар. Қалаларда, әсіресе ірі мегаполистерде елеулі материалдық, қаржылық ресурстар мен ірі инвестициялар шоғырланған, олар экономикалық өсуге, бизнесті дамытуға және адамдардың жайлы өмір сүруіне ең жақсы жағдай жасайды. Қала тұрғындарының объективті түрде жұмысқа орналасу мүмкіндіктері, табыстары жоғары, тауарлар мен қызметтерге қолжетімділігі жоғары, олардың көпшілігі сумен, электрмен, жылумен және кәріз жүйесімен, көлік және байланыс құралдарымен қамтамасыз етілген. Сондықтан қалалар еңбек ресурстарын, соның ішінде интеллектуалды ресурстарды тарту орталықтары болып табылады. Дәл қалаларда білім және ғылым орталықтары құрылып, жаңалықтар насихатталып, мәдениет дамып келеді. Осылайша, кез келген мемлекеттің тұрақты және экономикалық қауіпсіз дамуы көбінесе оның қалаларының тенденциялары мен тиімділігіне байланысты. Қазіргі әлемде экологияның, әл-ауқаттың, өмір сапасының және қалалық ортаның халықаралық стандарттарына сәйкес келетін қалалар экономикалық өсудің қозғалтқыштары болып табылады.

Қазақстан Республикасы үшін урбандалу және аймақтардың бәсекеге қабілеттілігі мәселелері өте маңызды. Сонымен, Қазақстан Республикасы өңірлерін дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік

бағдарламасында бағдарламаның мақсаты басқарылатын урбандалу арқылы аймақтардың экономикалық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту болып табылады деп көрсетілген. Сондай-ақ бағдарламада былай делінген: «Қазақстанда өңірлерді біркелкі дамытудың қолданыстағы теориясынан айырмашылығы, елде және өңірлік деңгейде экономикалық өсу орталықтарын қалыптастыру қажет деп бірінші рет танылды. Бұл елорданың, республикалық маңызы бар қаланың – Алматының және облыс орталықтарының басым дамуын меңзейді. Бұл Стратегия ірі және ірі қалалардың немесе қалалық үдерістердің өсуі мен экономиканың инновациялық дамуы, өмір сүру сапасын жақсарту арасында тікелей байланыс бар деген идеяға негізделген».

2050 жылға қарай әлем халқының үштен екісі қалаларда тұрады және әлемдік ЖІӨ-нің 80%-ға жуығы қалаларда қалыптасады деп болжануда. Урбандалу мен инновациялық даму арасында тікелей байланыс бар, өйткені дәл қалаларда серпінді инновациялық жобалар басым түрде жасалады, соңғы технологиялар мен креативті индустриялар пайда болады.

Урбандалудың сапалық аспектілеріне тоқталу қажет. «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауында Мемлекет басшысы Қ.Ж. Тоқаев елдегі урбандалудың маңыздылығына тоқталып, осы процесті басқару мүмкіндігін қамтамасыз ету міндетін қойды. Ел аймақтарының экономикалық тепе-теңдігін сақтау үшін қалалардың урбандалуы мен инновациялық дамуын басқару қажет. Урбандалу саясатына ғылыми тәсілдерді қолдану, цифрлық технологияларды енгізу урбандалу процестерінің жағымсыз салдарын жоюға көмектеседі, бұл өз кезегінде азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға, экологиялық және демографиялық жағдайды айтарлықтай жақсартуға, әлеуметтік шиеленісті төмендетуге мүмкіндік береді.

Бұл басқарудың тиімді механизмдері мен әдістерін табуға бағытталған ғылыми зерттеулерге әкеледі. Урбандалу саясатын қалыптастыру және оны жүзеге асыру механизмі бойынша ғылыми негізделген ұсыныстардың жеткіліксіздігі осы зерттеудің өзектілігін анықтады.